

Copertă: *Ionuț Ardeleanu-Paici*
Tehnoredactor: *Rodica Boacă*
Secretar de redacție: *Paulina Lămășanu*

Gravuri: *Nicoleta Mitrache*
Traducere din limba germană (Dizertație): *Mugurel Păvălucă*
Culegere text: *Laura Popescu*
Modelul grafic din colontitlu: *Maria Panaitescu (bunica)*

© 2019 Editura Paideia
Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PĂTRAȘCU, RADU

Gânduri filosofice frânte : cugetări vieneze / Radu Pătrașcu. -
București : Paideia, 2019
ISBN 978-606-748-291-1

Radu Pătrașcu

Gânduri filosofice frânte

– cugetări vieneze –

Coordonator Vasile Morar

paideia

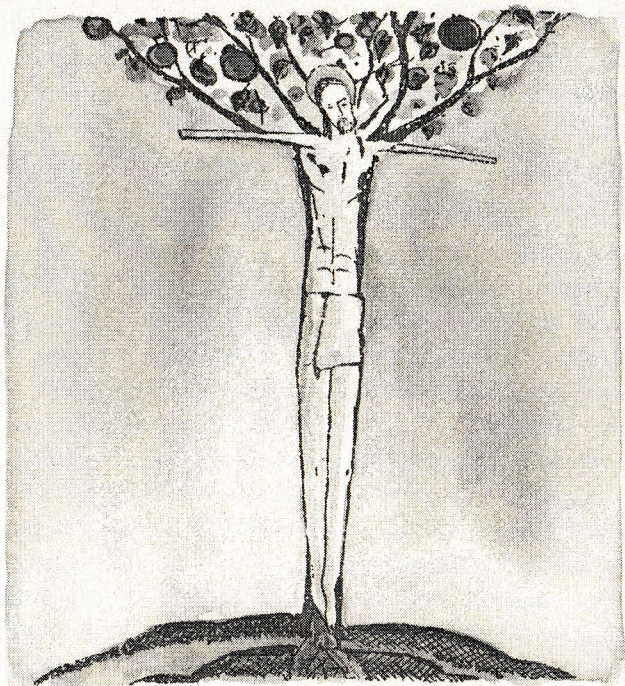
București, 2019

Radu cu Liță, Crăciun, 2001

Cuprins

<i>Prefață</i> de Vasile Morar.....	5
Licența.....	19
Dizertație - Prefața traducătorului.....	93
Dizertație	101
Articole publicate în ziare.....	181
Cânduri despre destin, viață, dragoste și moarte	193
Despre fiul nostru, Radu.....	235
Radu Pătrașcu - CV	243

27/200 Gravură / Acuarelă Pomul Vieții nițtrache
În memoria lui Radu Pătrașcu.

FACULTATEA DE FILOZOFIE BUCUREȘTI

LUCRARE DE DIPLOMĂ

GEORG SIMMEL

PROBLEMA DESTINULUI

PENTRU O METAFIZICĂ A MORȚII

FRAGMENT DESPRE DRAGOSTE

Traducere și note introductive

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC

Prof.univ.dr.Vasile Morar

ABSOLVENT

Radu Pătrașcu

Georg Simmel: „Das Problem des Schicksals”
„Fragment über die Liebe”
„Zur Metaphysik des Todes”

Toate cele trei texte aparțin primului capitol „Leben und Philosophie” din „Brücke und Tür. Essays des Philosophen zur Geschichte, Religion, Kunst und Gesellschaft”, Koshler Verlag, Stuttgart, 1957.

Note introductive

1. ORIGINILE „FILOSOFIEI VIETȚII”

Nietzsche a fost primul care a decretat expirarea modalității de a face filosofie exclusiv prin producere de concepte. El a recunoscut în obiectivitatea opacă a oricărei generalizări un atac asupra instinctelor subiective și creatoare. Pentru a-și transmite revelațiile a folosit forma aforistică, mai proprie pentru sugerarea purei indeterminări a percepției interioare.

A explicat degenerescența morală făcând apel la principiul fiziologic intern și nu la cauzalitatea externă a unei situații decadente universale, răsturnând astfel habitudinile explicației comune. Încă din „Nașterea tragediei”, a recurs pentru formularea celor două principii estetice principale, apollinicul și dionisiacul, mai mult la nuanțarea unor stări organice decât la geometrismul reprezentărilor intelectuale. În cultura greacă, dincolo de variațiile inerente efervescentei creatoare, Nietzsche a văzut o *atitudine* a unui fond originar rațional.

Dar cel care a sistematizat într-o manieră coerentă intuiții asemănătoare cu cele nietzscheene a fost Dilthey. Punctul lui de plecare s-a aflat în neokantianismul pozitivist al anilor șaizeci-șaptezeci din secolul trecut.

La Dilthey, presuposițiile fundamentale ale cunoașterii sunt date în viață și gândirea nu poate să acceadă dincolo de ele. Acestea din urmă sunt mai mult succedanee ale unor conexiuni intime ale vieții. Realitatea fizică se ordonează de o gândire care explică. Dimpotrivă, viața sufletească, dat intern, se înțelege. Fiecare om are Weltanschauung proprie, în care se exprimă o concepție totală despre lume; orice fapt trăit va fi de-acum colorat în funcție de specificitatea trăirilor individuale coagulate în această Weltanschauung.

Intențiile și stările sufletești pe care vrea să le inducă sunt fixate de creator în ceea ce Dilthey numește, cu un termen generic - „expresie” Ausdruck (fie operă literară, arhitectonică sau de altă natură). Aceste conținuturi ideatice obiectivate se deschid către un înțeles numai prin trăire, Erlebnis, concept ce a făcut ulterior carieră atât în filosofia occidentală, cât și în cea românească. În trăire dualitatea subiect-obiect se suspendă: „Trăirea nu se află în fața celui ce este pe cale să înțeleagă, în ipostaza unui obiect, ci existența ei este nedelimitabilă de ceea ce se află în ea numai pentru mine: aici nu este vorba de diferite poziții în spațiu, din care s-ar putea observa ceea ce își face simțită prezența numai în trăire”.

Înțelegerea Verstehen, succede trăirii și e puntea care conduce la nivelul vieții spirituale obiective; e singurul mijloc cognosciv care ne pune în contact cu un conținut spiritual în chip esențial străin de noi; prin retrăire, Nacherleben, noi vom putea pătrunde întreaga gamă a acelor manifestări pur interne care s-au închegat cosmic și s-au exteriorizat artistic. Înțelegerea e modalitatea de cunoaștere proprie științelor spiritului, explicația se utilizează în științele naturii, pentru că numai acolo ceea ce este individual prin excelență poate

fi subordinat rigidității legilor cauzale. O altă diferență între domeniul științelor spiritului și cel al științelor naturii este că, în primul, ceea ce se prezintă nemijlocit conștiinței nu sunt elementele izolate, ci conexiuni, unități, întreguri. „Viața există pretutindeni numai ca *Zusammenhang*” („sumă a legăturilor ce se nasc din raportul dintre întreg și părți”).

Conexiunea dintre diferitele influențe (Wirkungs Zusammenhang) este creatoare de valori în lumea istorică.

Prin această adevărată „critică a rațiunii istorice”, Dilthey, elev al lui Ranke, stabilește metodologia unei științe comprehensive: particularul și unicul nu trebuie distrus, prin subsumare, ca în științele naturii, ci trebuie integrat (prin „Einordnung”).

2. CONTRIBUȚIA LUI GEORG SIMMEL

A treia perioadă, de creație. Testamentul filosofic. În ceea ce privește întreaga operă a lui Simmel, s-a impus distincția pe care a făcut-o Max Frischeisen-Kohler: există trei etape de creație. Prima etapă se întinde din 1879 până în 1900 și este marcată de pozitivism, biologismul lui Spencer, pragmatism și teoria evoluției. A doua etapă, din 1901 până în 1908, stă sub semnul reîntoarcerii lui Kant și a punerii problemelor din punct de vedere sociologic. În a treia etapă, din 1909 până la moarte, în 1918, se receptează influența bergsoniană și se elaborează „filosofia vieții”. Aceasta este epoca în care punctul de plecare îl constituie meditații asupra artei sau literaturii pentru a se încerca apoi o surprindere a fenomenului vieții. Operele importante ale acestei ultime perioade sunt:

în ce mai mult". Pe tărâmul spiritual, această dinamică ar fi reprezentată de procesul educației și al cultivării, în domeniul biologic de autoconservare, creștere și procreere.

Al doilea aspect, „Mehr-als-Leben”, apare acolo unde viața se revelă creatoare, unde dă naștere unor forme care posedă deja, în momentul genezei, o semnificație obiectivă, o solidificare și o logică interne proprii.

Astfel, aceste forme se pun de-a curmezișul vieții, în măsura în care aceasta, ca flux continuu („Mehr-Leben”), se revarsă peste orice formă. Ia naștere un joc ce se repetă în mod identic cu fiecare nouă situație: jocul între necesitatea dobândirii unei configurații și necesitatea insatisfacției provocate de conturul rezultat din configurație.

Dându-le formă și coerență internă, viața își trimite produsele într-un „imperiu al ideii”. Luând deci forma unei configurații autonome, viața se desprinde de sine, dar pe parcursul acestei dezvoltări ea rămâne într-un fel tot în preajma propriei ființe, de vreme ce știe că voința ce a stat la baza acelei configurații este propria viață.

Caracterul specific al gândirii lui Simmel. Intuiția fundamentală este poate aceasta: „că viața creatoare trece în continuu dincolo de sine, că proiectează în fața sa ceea ce e diferit de sine; iar această obiectivitate se dovedește, totuși, în final, propria creație, ceva în strânsă corelație cu propria creștere și construcție prin faptul că viața are capacitatea să tragă la sine toate semnificațiile, efectele și normele pe care această obiectivitate le implică, viața lăsându-se astfel acum configurată de ceva ce a fost inițial configurat chiar de ea însăși”. (*Lebensanschauung*, p. 94). Dacă primul con-

cept („Mehr-Leben”) a fost construit la urma urmei prin parafrizarea concepției bergsoniene, și integrarea ei perfectă în terminologia propriului discurs, în cazul celui de-al doilea concept, sursa este bineînțelele Dilthey și triada sa expresie, trăire, comprehensiune. Însă acum, Simmel va afirma implicit valabilitatea triadei și în interiorul unei singure conștiințe – prin acea concepție, prezentă în *Problema destinului*, care decretează puțința de a ne transforma pe noi înșine nu numai în obiecte de cunoaștere, ci și în obiecte ale propriei trăiri.

PROBLEMA DESTINULUI

Chemată, atât după pretenția proprie, cât și după cea generală, să ofere o explicație a vieții în totalitatea și adâncimile ei, filosofia nu s-a ocupat deloc cu unele dintre cele mai eficiente forțe de modelare a vieții – fapt care ne pune pe gânduri. Lăsând la o parte încercările lui Platon și Schopenhauer, oricum incomplete, există oare un loc unde să se discute mai în amănunt natura dragostei? Dacă un obiect este demn de o tratare filosofică, în măsura în care îndreaptă înspre viață o formă și o forță, sfințire și nimicire – atunci fără îndoială că o teorie și o metafizică a dragostei ar fi cel puțin la fel de importantă ca teoria cunoașterii sau metafizica artei.

Mai departe, unde se dezvoltă interogația cu privire la acest fapt straniu, căruia i-am dat numele de „trăire”? Ce însemnătate are acest raport ciudat al vieții cu diferite lucrări și întâmplări, raport prin care acestea din urmă, ca să spunem așa, se dizolvă chiar în această viață și sunt asimilate de ea, astfel încât această realitate obiectivă nu se transformă numai

în imagine și reprezentare, ca în cunoaștere, ci se confundă chiar cu momente ale procesului vieții? Aceste probleme nu se pot rezolva în niciun chip prin analize psihologice; ci, întrucât evenimente sufletești ca dragostea sau trăirea aparțin realităților existenței, ele reclamă o explicitare filosofică, atâta timp cât filosofia va pretinde în vreun fel că este „înțelepciune de viață”.

Nu mai puțin neglijat este și conceptul de destin – a cărui înțelegere, în eventualitatea că ar exista vreunul, totuși se dovedește indispensabilă îndată ce problema noastră va trata structura obiectivă a vieții nu numai cea psihologică.

Înainte de toate, acest concept, asemenea celorlalte exemple date, ar lămuri cât de insuficientă este circumscrierea problemei vieții de categoriile „teoriei” și „praxis”-ului (chiar și admitând valorile sentimentului și pe cele estetice).

În consecință, ofer aici o explicitare a acestui ultim concept numai ca o încercare și o contribuție limitată la cunoașterea unor astfel de determinații de viață, care de altfel ar trebui să devină teme filosofice în cel mai serios mod cu putință.

Neglijarea lui de către filosofie s-ar putea, desigur, să nu fie cu totul întâmplătoare, ci să-și aibă temeiul în relația de respingere pe care elementele sale o întrețin cu tipurile filosofice principale, cu idealismul și cu panteismul. Deoarece idealismul induce lumea pornind de la subiect, condiționează aspectul cunoștințelor asupra ei de formele spirituale ale acestuia și așază orice viață practică într-o răspundere de sine absolută și într-o libertate nemărginită – el nu va găsi niciun loc potrivit pentru ceea ce oprează, pentru acel ceva ce se pune de-a curmezișul voinței subiectului și chiar al înțelegerii lui așa cum se întâmplă în cazul conceptului de destin. La

rândul său, panteismul, dizolvând orice individual în unitatea ființei, neîngăduind niciunui punct să fie ținta unei intenții a procesului cosmic îndreptat anume spre el, nu poate tolera, pe de altă parte, accentul personal, miza pusă pe individ, pe care o resimțim ca celălalt element al conceptului de destin. Raționalismului în sfârșit (și oricât de voluntariste i-ar fi tezele, ce filosofie sistematică nu este raționalism în ființa sa cea mai adâncă?) i se împotrivesc momentul neinteligibilului, al irezolvabilului, impus de acea obscuritate care, de departe, își aruncă încet umbra către noi (și celui mai avantajat și norocos destin, atâta vreme cât este perceput ca adevărat „destin”).

Aceste aspecte pun ușor în evidență presupunerile care constituie structura mai adâncă a conceptului de destin. Mai întâi, el are nevoie de un subiect care, pornind de la sine însuși și independent de orice „evenimente”, să conțină sau să reprezinte un sens, o tendință interioară, o provocare. Alături de această direcție proprie a subiectului, fără nicio legătură genetică cu ea, iau naștere și se petrec anumite evenimente, care totuși se raportează la ea favorizând-o sau înfrânând-o, care îi întrerup evoluția sau pun în contact lucruri îndepărtate, îi accentuează unele puncte sau decid în ceea ce o privește, reușita propriului întreg.

În acest mod, acele întâmplări intrate în legătură cu subiectul în sine, simple efecte cauzale, primesc un *sens*, un fel de teleologie adăugată pentru a ne exprima așa, cu alte cuvinte, se transformă în destine.

Deoarece aceste întâmplări, a căror origine nu are absolut nimic de-a face cu acel curs interior plin de sens al vieții noastre, intră într-o strânsă corelație cu acest curs, dobândind o capacitate vitală de integrare, chiar dacă de o semnificație